

Tünékeny az ember

Majdnem minden hely megfelelő, de nem egészen. Arra készülök, hogy felgyulladjon az égetően fehér fény, és aztán semmi. A megdönthetetlen bizonyosság állítólag már úton van. Kedvemet lelem a körülöttem álló, egy-két évszázados házak historista mohóságában, a díszítés örületében, a szimbólumhalmozásban. Várom a vendégeimet. Múlt időben iszom a pohárból. Csak az arányérzék határain belül teszem magamévá a helyi ügyeket, ez az állomáshelyem, itt kell körülnéznem. Nehéz nem beleboynyolódni a család ügyeibe, ha egyszer van család. A helybenlét érdekelt, és nem félttem az ítéletektől. Átélttem már a veszélyt és a kiközösített állapotát, legszívesebben nem gondoltam a kitagadóimra. Nem vártam el senkitől különösebb segítséget, de hogy valami mégis jön, ha nagy szükség van rá, az több volt, mint pusztán remény, inkább statisztikai sejtelem. Nem mentem el végleg a tetthelyről. Úgy gondoltam, hogy a háznak még csak a külső szobáiban tartózkodom, és hogy az agyam még a felületesség állapotában van, noha udvariasan teszi a dolgát. Oldódott a burok, amely nem igazán hozzám tartozó gondolatokból körém szövődött, és akadályozott a mozgásban. Csöndre vágytam, kihúztam magamat onnan, ahol túlságosan sűrű az ítélkezés, kísértáltam a feleslegesen zsúfolt helyzetekből. Gyerekkoromban megszoktam, hogy a hozzám legközelebb állókat is elragadhatja egy véletlen. A családi élet tartós logikájához képest a német megszállás és mindaz, ami a nyomában jött, véletlen volt. Mikor a szüleimet elvitték, a következő hónapokban torokszorító hiányérzettel vártam az erkélyről az utcát kémelve esetleges felbukkanásukat. Aztán eltelt egy év, még mindig hiányoltam őket, de már kevésbé. Mire megjöttek, volt

bennem valami szeretettel takart távolság. Nem voltak magától értetődőek, néztem, hogy milyenek.

Megszoktam, hogy a szeretteimre némi lelkiismeret-furdalással gondoljak. Joguk lenne most is a jelenlétemre, én pedig a patakparti nyárfasoron egész jól megvagyok, és még telefonálni se kívánok. Az ilyennek minden nélkülözhető, az élet már megtörtént, és ez a mai nap csak ráadás. Többször megtapasztaltam, hogy az emberek elmaradoznak tőlem. Gyerekkori barátaimnak egy része elutazott marhavagonban, és füstbe ment. Ötvenhatban elment az osztálytársaimnak a fele, barátaim, barátnőim, nővérem, unokafivérem, sőt még a feleségem is nekiindult a határnak, de harmadnap hazajött.

Ami engem illet, nincs olyan ember, akivel mindenben egyetértenék, és valószínűleg olyan sincsen, akivel semmiben sem értenék egyet, továbbá olyat sem ismerek, akivel ne lennék hajlandó beszélgetni. Az eltérő véleményben erkölcsi hibát látni, olyasmi, mint a tisztálkodás elhanyagolása. Mindenféle körben sok olyan emberrel találkoztam, akivel tudok beszélgetni. Más kérdés, hogy kivel mennyire csábító a dialógus.

Mivelhogy a politikai erőszakosság nem tudott Magyarországon járvánnyá nőni, mivelhogy amikor szükségesnek láttam, akkor a közélet fórumain megtettem a magamét, azt is megengedtem magamnak, hogy délelőttönként azt írjam, amihez kedvem van, s nem azt, amire kötelezve éreztem magam. Ha ide, ebbe a falusi dolgozószobámba belépek, és amikor leülök az asztalomhoz, leginkább folytatni szeretném a monológomat, melyet tegnap abbahagytam.

Már minden emlék kezd úgy hangzani, mint egy nekrológ. Sok már a halott a fényképes dobozomban, meggyilkoltak, öngyilkosok, természetesen meghaltak. A misztikus vigaszom, hogy itt vannak velem, kényelmes is meg önző is. Szó, ami szó, megvagyok tűrhetően. Aki szenved, az a többieknek is kellemetlen. A képmutató erkölcsösebbnek gondolja a szenvedő, mint a derűs magaviseletet.

Teremtünk magunknak feladatot, kell hozzá egy kísérletező életfilozófia. Mindannyian kísérletek vagyunk, önarcképet, önéletrajzot költünk, esélyként megkaptuk magunkat, hogy készítsünk belőle valami egészet. Mi más az irodalom, mint álom önmagunkról, amely generációkat tölt el, és mint titkos közmegegyezés működik. Nézhetjük úgy is a szellem történetét, mint választott, felpróbált és levetett szerepek egymásutánját. Már az életben maradást is kísérletként éltem meg. Mi kell hozzá? Odaadás valamilyen működés iránt.

Nincsenek témák, szekvenciákat írunk. A regényben az történik, ami most éppen a papíron történik, képzelet és emlékezet szabad erdei sétája.

Kívánjuk eszmélkedésünknek, hogy szabaduljon meg a tárgy-alázattól. Az írott képet odahelyezve közénk és az olvasók közé, el is tűnhetünk mögötte, mint aki itt sem volt, csak sejlünk, de nem látszunk át rajta. Mi az enyém mindabból, ami én voltam? Semmi sem. Az enyém az a pusztá tény, hogy még élek. Folyó vagyok, amely tőlem elvált tartalmakat hordoz magával. Egy gyerekkori barátság vagy szerelem emléke nem én vagyok. Ezek történések, amelyek ott vannak hátramaradt lelkek gyanánt egy utcán, egy kertben, egy ágyban. Múltam eseménye független tőlem, csak éppen tudok róla valamit.

Ebben a szobában jelen vannak mindazok az események, amelyek itt megtörténtek. Minden tér, minden szoba hihetetlenül zsúfolt. Itt van egymás hegyén-hátán minden párbeszéd, szeretkezés, látogatás, szakítás, itt van minden itt elgondolt gondolat.

Ez a pillanat egy másik pillanat múltán hátracsúszik a jelenből a múltba. A jelen illúzió, választóvonal a sötétség és a világosság között. Mindaz, ami megtörtént: múltbeli valóság, másképp annak sem volna értelme, hogy bármilyen értelemben valóságról beszéljünk.

Mi lenne, ha gyámügyi előadó lennék? Mi lenne, ha városi főépítész lennék? Mi lenne, ha elmeápoló forradalmár lennék? Mi lenne, ha kívülálló disszidens író lennék? Mi lenne, ha világjáró vándorfilozófus lennék hosszú bolyongás után vendégségben, a szülővárosomban? Mi lenne, ha egy saját nevenből átforgatott nevű város polgármestere lennék, de gyógyíthatatlan betegség támadna meg? Ezek mind életkísérletek: regényeim kérdései és hőseim történetei. Mindezekben az esetekben én vettem fel az álarcot, magamtól kissé eltolva, nem nagyon messze, mert szinte obszcénnak éreztem volna, ha mondjuk nőnek vagy valami olyasminnek képzelem át magam, amiről nincsen tapasztalatom. Valamennyire realista vagyok, amennyiben úgy képzelem, hogy képgazdagabb a bensőséges ismereten alapuló ábrázolás. Föltevéseket megtestesítő stilizált álarcok, amelyek meglehetősen, olykor komikusan hasonlítanak a szerzőre. Szerepek logikáját kerestem, erkölcsi konzekvenciákat kísértem az útjukon, a botorkáló, jóra való kissé naiv *én* kutatta a helyes, vagy legalábbis életmentő cselekvés útját. Mit kellene tennem, ha ez meg az lennék? Az emberi cselekvés paradoxonai érdekelték, mert elégedetlen voltam minden cselekvéspárti vagy cselekvésellenes, egyirányú moralizmussal. Nincs olyan nemes tézis, amely fölérne egy korrekt paradoxonnal. Csak annyi változást hagyok jóvá ebben a házban, amennyi nem lenne túlságosan ízléstelen. Nem félek én itt sem a csukcsoktól, sem a kalmüköktől. Aki itt rohanni akar, hamar lerohan a haza térképéről. Disszidens: az én jogaimat is megsértik, én is

jogsértő vagyok. Lehet úgy is élni, hogy az ember se nem hazudik, se nem harcol. Politikai nézeteim? A védteleneket tilos bántani, védeni kell őket. Nekünk ez a világ adódott, benne élünk, végezzük a dolgunkat. Aki adni akar, az rendszerint talál valakit, akinek adhat. Aki csak kapni szeretne, az csupa gyulladás, és kapni se, adni se tud.

Ez a perc nem egy másik percért van, nem a jövőért, és nem a túlvilágért. A *mostban* benne van az ismert és az ismeretlen, a biztató és a félelmetes. Ha most rossz, akkor rossz. A múlt nyomaszt és kötelez, a jövő irányít és terel, a most mind a kettőnél szabadabb. A tiszta most misztikus gyakorlatok elérhetetlen célja. Nem vagyok templomjáró, de vallásos vagyok. A papi beszéd, ha nem is riaszt el a vallástól, de közelebb sem visz hozzá. Nincs olyan beszéd, amely mentesülhetne az irodalmi ízlés ítélete alól. Van, aki akkor a legvallásosabb, amikor tesz-vesz. A művészet a múlt időből áthelyez az örök idő jelenvalóságába. Randevú a fiktív jelen időben a képzelet és az emlékezet között. A születés és a halál rejtelmével szemben maradandóan ostobák vagyunk. Valami, ami addig nem volt, hirtelen lett. Valami, ami addig volt, hirtelen nincs többé. Különös. Határátlépésekkel és áthidalásokkal szórakozunk. Művészet: a magának formát kereső gondolat. Az elbeszélés révén az olvasóban egy forma keletkezik. A művészet eleve jelenség, azzá akar lenni, meg akar jelenni, jelen idejű élmény akar lenni. Van-e olyan művészet, amely nem válik jelenséggé? Ha nem válik azzá, akkor nem is művészet. A kép mögött nincs kép. Nem a festett vászon a művészi jelenség, hanem amit látok rajta, nem a hangrezgés, hanem a zene, nem a sok betű, hanem az a belső esemény, amelyen a szöveg által keresztül megyek. A gondolat előáll, mint egy jelenés, és az ideák összetalálkoznak a testükkel. Minden, ami van, lehetne jelenség is, ha észrevennénk, az észrevevés, a feldolgozás, az átlényegülés révén válhat azzá. A művészet formagyártás, az előképet, amelyet egyszer valaki kitalált, ismételik, utánozzák, variálják milliószorosan. A valódi művet nehéz elfelejteni, ez is harc az elmúlással az emlékező megőrzés által. A művész életre kelt egy talányt, amelyet sokáig lehet szemlélni. A mű, akár egy arc, visszanéz, rád tekint, téged keres, és te bujkálsz előle. Eljut hozzád egy hang, és te megrezzensz.

Építkezünk, kombinálunk, az egymás után sorolás maga a forma. A művésznek, az írónak sejtelve sincs arról, hogy most mi következik, aztán valami föltűnik, és senki sem tudja, hogy miért éppen ez. De esetleg éppen ez kellett, és talán éppen így jó. Hogy mi válik jelenséggé egy közönséges, hátrahagyott hétköznapi? Amit kiválasztok, amit elmesélek: az önkény

teremti a jelenséget. Az igazi jelenség feltörhetetlen dió, tapogathatom, de nem tudom összeroppantani. A könyv magát írja, a szerző leül, figyel, vár, ajánlatok érkeznek, a türelmesen kivárt mondat megállja a helyét. Az önéletrajzírás: kutatás. Adva van egy vizsgálati személy, szőröstül-bőröstül, mindennel, amit egy ember önmagáról tudhat, nem feledve, hogy egész folyamatos környezetünkkel együtt vagyunk azok, akik vagyunk. Az én tehát igen sok embert jelent. A szerző a fogamzás pillanatában megkapta szüleitől – és rajtuk át még ki tudja, ki mindenkitől – a kutatási feladatot, cipelnie kell a témáját holtáig. Egyik szó hívja a másikat, az emlékek elhatárolhatatlanul egymásba kapaszkodnak. Így lesz a könyv életünk hosszúra nyúlt tartalomjegyzéke. Másvilág? Várj és nézd akár ítéletnapig, hogy miket műveltél. Jó, vagy szörnyű, ha az embert összezárják saját magával? A kutató, ahogy továbbhalad az életútján, jelentéseket továbbít az emberi lét köréből. Látunk magunk előtt egy hosszú utcát, amelynek különböző szakaszain elég nehéz volt az áthaladás. Van, akinek eleve elmegy a kedve attól, hogy ezen az utcán végigmenjen, van, aki rögtön vesztesre állítja be magát, és lesz belőle dühöngő, másokat okoló vesztes. De olyan is van, aki egyáltalában nem vesztes, noha garmadával érték veszteségek, már az életben maradást is kísérletként élte meg. Az önéletrajzíró járókelő igyekszik megmenteni valamit jövés-menéssel eltöltött napjaiból, és talán akkor is tenné ezt, ha tudná, hogy nem marad fenn utána egy sor sem.

Hetvenen túl az ember szívesen továbbad, hagyatkozik, passzolja a labdát egy gyorsabb csatárnak, a másik elé teszi az esélyt és a tányért. Nemcsak hogy beérem a továbbadó szerepével, de cinkosa is lettem a körforgásnak, szeretem. Bemegyek és kijövök, nem maradok túl sokáig, hajt a kényszer, elutazások és hazatérések, fellendülések és lehanyatlások, nekem az őszi hervadás nemcsak a tavaszi zsendülés reményében tetszik. Mindennek örülök, amit te adsz, mondtam bizalommal egy fiatalos hölgynek, akit már vagy harminc éve közlelről ismerek. Ha a szeretetnek erkölcsé is volna, azt tanácsolná, hogy a tárgyát ne terheljem túl önmagammal. Tapintatosan félrevonulni, és inkább csak akkor jelen lenni, ha neki van szüksége rám. Beleszeret az ember egy édes lányba, nem történt semmi, csak éppen neki adta az életét. Aztán kiderül, hogy mama, édesanya, anyaszörny. Nézem a kedvest, fények játszanak az arcán, egyelőre simogat, vadmacska. Kedvesünk a világ női arcát viseli oldalunkon, és a női elemet zsendíti fel a követet alól. Ha a gyerek lenni kíván, legyen. A szerelem valósága a gyerek, ő marad, a párosodás elfelejtődik. Éjszaka a szobámban hálás vagyok az engem körülvevő tárgyakkal, nyugton vannak, nem veszekszenek. Arra a belátásra jutottam, hogy aki-ami van, az megérdemli, hogy létezzen. A

gyengesség közönséges, érdekesebb, ha egyik-másik öreg még nem adja fel. Hagyom a tényeket beszélni, és visszafogom nyargalásaimat az elsietett általánosítások hátán. Nem rajongok a vadságért, és szeretek játszani a világ kétértelműségével. Mellőzöm a szent könyvek kánoni erőszakosságát. Az irodalom életre szóló munka azért, hogy kora zavaros nyomását ellensúlyozva, az író a saját szemével lásson. Az irodalom diszciplína, nemcsak abban az értelemben, hogy a szellem önálló ágazata, hanem abban is, hogy fegyelem, önuralom. Az aluljáróba levezető lépcsőn egy öregasszony erősen fogódzkodik, vigyáz, hogy meg ne botoljon, magában beszél. Várj csak, te is fogódzkodsz nemsokára, és magadban beszélsz.

Bármit állítok az ablakom előtt elhaladó járókelőről, ez a valóság a következő percben már nincs, múlttá lett, elbeszéléssé. Egyazon pillanatban látom az egész alakot, és csak ahogy beszélek róla, úgy darabolom fel a képet egymás után következő szavakká. Nincsen önkénytől mentes elbeszélés, minden, ami *van*, egy pillanat múlva már csak *volt*, amiről ezt is, azt is lehet állítani. Mi után mi jut a szerző eszébe? Melyik szekvenciát hova teszi? Egyik szó hívja a másikat, az emlékek egymásba kapaszkodnak. Önmagán valamelyest gondolkodni minden épkezélab embernek muszáj, bár nem mindenki látja elbeszélhető történetnek önmagát, és általában még azok sem nyúlnak tollhoz, akiknek szavajárása, hogy *az én életem egy kész regény*. Engem most az *írók* önéletrajza érdekel, akiknek az írásmódja meghatározó személyiségjegy. Hogy miképpen próbál a szerző életben maradni, és hogy miképpen ad számot az életéről, ez a két stratégiai kérdés egymással mélyen összefügg. A reflexió szükséglete már kisiskoláskorban előáll, ismerünk egészen kiskorú autobiográfusokat. Az önéletrajzíró járókelő igyekszik megmenteni valamit sétáinak a benyomásaiból, jövés-menéssel eltöltött napjaiból, próbál nem egészen meghalni. Vendégszobákban alszom, szekrényekbe beleteszem, majd útitáskámba visszacsomagolom a holmimat. Éjfél felé az árnyak is fényszobrok. Hosszú, induló vonatszerelvényekkel álmodom. Jobban szeretek elmenni valahonnan, mint megérkezni valahová. Felolvastam a nyitóbeszédet, és rögtönöztem, vagy a zsebemből előhúztam a zárószót, és többször megesett, hogy én kísértem ki az utolsó vendéget, és már zárhatta a kaput a portás. Óránként kivet az ágy magából, elfáradok, visszakívánkozom, ott meg forgolódom, félálomban képzelődöm, másfél óra múlva megint itt vagyok, és szolgálattételre jelentkezem a tiszteletre méltó atya előtt. Meséken csónakázva, a múltba utazva nem olyan izgalmas, hogy ez vagy az az eset velem, vagy mással esett-e meg.

és bekapcsolódtam abba az iszonyú szó- és eszmeforgalomba, amely vastag felhőtakaróként körülveszi a Földet. Anyagcsere, szócsere, rohangálnak, és a párjukat keresik a szavak. Jó kimenni a házból, jön a szemek dolga meg a lábé. Öreguraknak a napi sétájuk a főfoglalatosságuk, mindenütt sokszor voltak már, több nap mint utca. Jöhetnek-mehetnek kedvemre, amíg el nem unom. Megismernek, a keresztneveimen szólítanak, bácsival egybekötvé, otthon érezhetem magamat a városban. Ha kihúzom magamat, keresek-kutatok, és környezettanulmányokat írok a mennyei gyámhatóságnak az emberi viszonyok tartós tarthatatlanságáról. Minden adományt köszönök, minden nekem juttatott teret, falut, mezőt, világvárost. Úgy döntöttem, hogy víg nyugdíjasként körbeutazom az országot, de az is elég, ha felsétálunk Jutkával a kápolnához vagy az oroszlanos kúthoz. Amíg a szerelmemet öletem, éreztem, hogy sohasem tudom bekalandozni ezt a testet, és veszélyesen hittem, hogy nem vagyok egyedül. Jó volt annyit adni neki, amennyim volt. Ígértem, hogy szívinfarktuszig szolgálom, de időközönként meglógtam. Nem akartam eltűnni, de félttem attól, hogy nem tűnhetek el. A történetnek eleje és vége van, mint egy utazásnak. Az irodalom kaland: ki tudja, mi jut az eszembe, és hogy a felidézett események közül mit beszélek el? Horgászat az érzelmes emlékezetből. Ha majd lesz gyerek, akinek nem kell a mese, akkor majd panaszkodhatunk. Ízelítők a bajokból és extremitásokból, munka a megszűnés ellen. Átmegek olyanokba, akikben még nem voltam. Szólok a végről, hogy megszökhessem előle. Az irodalom kisebbségi mű, az írók és az olvasók mindösszesen még mindig olyan csekély minoritás, hogy az egész világirodalmat az olvasóival együtt, egy kis globális összeesküvésnek is tekinthetjük. Hozzásegít ahhoz, hogy az legyél, aki vagy. Az olvasó egyén és az emberiség között a világirodalom a legjobb közvetítés, nem kell eleve számolnia a hír gyors halálával.

Ez a mai nap a regény, a mindenkori mai nap, amelynek nincsenek az időben határai, nincsen eleje és nincsen vége, csak éppen tart, kezdetet és véget az utólagos intervenció hasít belé. A reggeli cselekvésfűzér elvégzése közben áldást kértem a család minden cselekedetére. Pattanjon csak Józsi szélesebes, könnyű biciklijére, amelyet az ócskapiacra vett olyan árustól, aki ezt nem biztos, hogy szabályosan vásárolta. Orgazda lettél, Józsikám, mondom, ő meg édesen mosolyog. Jól van a bőrében, elrohan teniszezni, vagy szélvitorlázni, vagy focizni, vagy kaszinózni, vagy egy lánycsapatot valahova hívni. Az ötven körüli teniszpartnerek ötöle más jelzöt úgysem kaphatnak, mint azt, hogy béna. Legyen egy fejezet, amelyben ide hívom meg a barátaimat, és amit eddig nem tudtam megcsinálni sehol sem, azt itt, a kertünkben fogom odagondolni arra a színpadmaradványra, amely még a tizenkilencedik századból maradt itt a zsidó kocsmá udvarán ter-

méskövekből, amelyekből bástya, azaz kerítés lett és kővaskó. Tartozom a kortársaimnak azzal, hogy megörökítem őket. A másik emberről riasztóan keveset tudok, ha írok valakiről, elfog a szégyen, hogy az együtt eltöltött idő hosszúságához képest milyen sovány az emlékképem róla. Nem emlékszem, mondják a korombeli emberek, mintha a múlt valami szürke pasztik lepedővel volna leborítva, mint a halott az utca kövezetén. Minden papír előbb-utóbb mások szeme elé kerül, ha egy író meghal, el szokták olvasni a hagyatékát. Évtizedeken át úgy aludtam el, hogy hajnalban jöhetnek, és idegen férfiak olvassák majd el azokat a kéziratokat, amelyeket a feleségemnek sem mutattam meg. Neveket sem akartam leírni, nehogy bajba hozzak másokat. A fordulat után már nem tartottam ettől, de azt sem akartam elfelejteni, hogy a biztonságunk egy szép napon füst és pára lehet. Észletem, hogy már senki sem bánja a nyilvános megemlést. Lehet, hogy az arcképpingálás a közszolgálatom. Amit nem jegyzek fel, az nincs.

Az ember nem tud megszabadulni a rá váró csapás közeli eshetőségétől, amelynek a másik ember a forrása. Vagy hazaérek ma este, vagy nem. Lesznek emberek, akik szenvedélyesen vadásznak az embertársaikra. Az ölés szenvedélyét különböző alkalmak és ürügyek ki tudják csalni. Egy hívó szó kell, csak egy kis ingerlés, és Káin jön. Káint nem lehet száműzni. Jelen van. Nem kell sok a felbosszantásához. A testvérgyilkos a faj emblémája. Miért öli meg Káin Ábelt? Irigységből. Mert az ő áldozatának a füstje nem száll fel olyan szépen az Úrhoz, mint Ábelé, akin áldás van, őrajta meg nincs. Az áldás, akár a szerencse, egyenlőtlen, az Úr nem mér egyenlő mércével. Amíg van egyenlőtenség, amíg van ok irigységre, amíg van sértett neheztelés, addig van bosszú, van rablási, felperzselési és ölési vágy. Nem lesz olyan kor, amely az ölés szenvedélyét biztonságosan ártalmatlanítja. Az önuralom, a lelki egészség, az arányos önismeret ritka adomány. A hibás egyed úgy működik, mint egy csőtörés. Egy gyufaláng nem nagy, de óriási robbanást okozhat. Nincs külső biztonság a bennünk és embertársainkban rejlő pusztító erővel szemben. A szorongást valamelyest enyhítheti a tisztánlátás, a felkészülés arra, hogy a csapás bármikor jöhet. Kié vagyok, ha Isten kezében vagyok? Hogy a sorsom játékszere lennék? Van-e sorsom? Van, mert kezdődik, végződik, és közben történik valami. A sorsomat együtt írjuk tőlem független események végtelen tömegével. Hogy tegnap megsejtettem, nem kezesség arra, hogy ma is sejteni fogom. Egy kis parkban a padon ülve az újsággal a kezemben elalszom, futballlabda esik az ölembé. Visszamegyek a szobámba, kiülök a teraszra, nem sietem el a dolgot, ha mozogni van kedvem, ez a tér is elég. Nagyobb, mint

a sétarekesz egy börtönudvaron. Hangyamenet húz át a terasz kövezetén. Mi lesz veled, kishangya, ha beleragadsz egy mézcsöppbe, kivel osztod meg a vonaglásodat. Az öreg azért görnyed, mert földre nyomja ballépéseinek és a mulasztásainak a súlya. Átlógnál, papa, a teher alól a túlvilágra? Át bizony, fiam, ha elhinném, de mert csak az itteniben hiszek, inkább cipelem.

Október elején ezüst terítő borul a sekély, meleg tengeröböl sötétkékvizére, és elvakítja a parton sétálót. Fejek merülnek föl a habok közül, a testek kinyúlnak, ugrándoznak, és nekilátnak a boldogságnak. A többség kiszabadítja a testét a ruha börtönéből. Van kiábrándító szabadulás. Nem öltözöm be nyaralónak, nem cipelek strandfelszerelést, télen-nyáron, vízparton és színházban zakó és nadrág van rajtam. Egy hedonista helyet foglal a Három Pálma teraszán, a színház tövében. Kis motorshajók szántják a felszínt, áthatítják a fényes szőnyeget, és kikötnek. A csavargás gyönyöre sohasem hagy cserben, fenyőlevélszagban mámorosodom. A kis csónakok szertefutnak a többi szigetre. Muslinca szállong a bor körül, kőfalak között, sűrű levelek alatt megotthonosodtam, egyedül vagyok, a sarokban két nő hadonászik ceruzával, az egyetlen vendég fürdugót használ, így sikerül szinte semmit sem hallania. Előtte kerek tálcán a só, a bors, az olaj és az ecet kis hasas üvegekben. Aki a Három Pálma teraszán ül, kis megvetéssel nézi az izgatott érkezőket a katamarán kikötőjében, vagy az izgatott távozókat, akik lélekben már nincsenek itt; én azonban egészen itt vagyok. Szívesen nézem a szilárdan megépített pincérnőket, a három nővért, vastag ajkuk van, mind a háromnak kíváncsi és jóindulatú a mosolya, kedvelik az idős, furcsa vendéget, kérdezzetnek, hogy mit kérek, kicsit zavarba jönnek, amikor rájuk mosolygok. A furcsa vendég mindig nagy borraivalót ad. Az egyik bátyán egész évben a költők mondják a verseiket. A márványasztalon törkölypálinka, kávé és ásványvíz erősíti a biztonságomat, egy-két pipát elszívtam már, hamarosan barátságos leszek. Semmilyen előadásra nem megyek el, szeretek minél kevesebbet ott lenni, ahol illenék, ahol elvárnak. Nem vagy olyan fontos, megvannak nélküled. Pirosodnak a felhők, elpihennek a tarka motorcsónakok. Egy hatemeletes, hófehér hajó megmozdult. Nem lenne jó egy hónapot itt tölteni? Felszabadíthatnád magad, suttogja az ördög, jó borok, kövek, pálmák, gyönyörködés.

El kellene menni egy kevésbé forgalmas helyre, napról árnyékba húzódnom, ingyen padokon szoktam boldog lenni, és hálás vagyok a jó ízű lélegzetvételért. Keskeny kőpadon ereszkedem le a sötét parti sziklákhöz, nagy fenyő hajlik fölém, körülfog a nyugalom. Nem kívánom ezt az álla-

potot semmi másra felcserélni, a tenger mosta vörös sziklán hanyatt fekve, behunyam a szememet, a felszabadulás érdekel a képzelt kötelmek alól. Itt van a dolgozószobám egy rövidke mólón, körülöttem az öböl vize a finom hullámok alatt, amelyeken a napfény szórakozik, hol sötétkék, hol meg bordó. Tisztán látszik a kavicsos tengerfenék, és a köveket borító ingatag mohaszőrzet. Szemem előtt szőrtelenített, barna combok vonulnak, előttem három pálmafa áll. Minden valahol lét paradicsom és börtön, be vagyok zárva a mai napba. Egy padon ülök, kék tengerút vezet a szememet a messzeségbe. Jobbra az öböl, balra egy szigetlánc, két zöld fal között ki-be járnak a hajók. Dörögve ostromolják a parti sziklákat a hullámok, ragyognak a napfény verte kőfalak, ilyen áradó fényben a búskomor sem bírja elhessenteni a derűt. És persze élmények, ó, édes nehézkedés: az eszmélés reggelén egy fiú ráfekszik egy nőre, és egy nő önmagával betakar egy fiút. Az embernek minden jár, ami a világon van. Kell a napfény és kell az árnyék, a szabad tér és a zezzugos sikátor, a hátsó udvar és a park, kell a kő, a víz és a nagy fa. Ki vezet a rögtönzéseimben? Ha visszanezék dilemmáimra a régi rend korában, szomorú derű tölt el, az akkori drámák összezsugorodtak. A saját múltamban szinte külföldi lettem. Tapasztalom, hogy régi barátokkal, diáktársakkal milyen könnyen és természetesen folytatódik a beszélgetés közel fél évszázados szünet után. Percenként elvesztem az egész világot. Senkit sem vesztettem el.

Én inkább sokszoroznám magam körül a dolgokat, az Örökkévaló vizont egyetlenegy. Hivatásbeli érdekem, hogy a szemlélhető világ nagy számú elem véges kombinációja legyen. A végtelenség nem az én üzletem. Árnyékot keresek az örök fényben. Nem biztatom másra olvasóimat, mint a legszabadabb szervüknek, az anyanyelvüknek a fesztelen használatára. Hogy valóban hogyan éltünk az ítéleteink mögött, azt utódaink leginkább az irodalomból, a megértő tisztánlátás kísérleteiből tudhatják meg. A kevés és a sok, az üres és a túlszűfolt a teremtő egyazon művének különböző szelvényei. Rendet kellene raknom a fiókomban, annyi holmit gyömöszöltem bele, hogy már magam sem tudom, mi van benne. Az évek múltával mindinkább figyelmesen, sőt vágyódva nézem a múltat, akárha mese volna. Olyan könnyen zuhantak egymásra a testek! Hála a kiválasztottnak, van valaki, aki jóváhagy, van egy ember, aki előtt nincsen szégyenem. Ha még van valamennyi időm, azt miért is vesztegetném a hanyatlás részletezésére. Jobban érdekel a visszatérő, peripatetikus, sétálva-vándorolva megújulás. Körüljárjuk a vizsgált tárgyat, akár egy várost, s a visszaemlékezésnek a továbbhaladás a feltétele. Szaporábbra vált a felvillanások és az elhomályosulások ritmusa. A lekonyuló ballisztikus ív nem program. Egy-

szer csak lebénul a vezeték, és kiég az agyvelő. A halál legyen baleset, és nem az előkészületek koronája. Ha magasztosnak is látszik a nagy sötétség és a végső ítélet, az öregség miatti panaszt gyerekes hálátlanságnak érzem olyan emberek részéről, akik szép kort megéltek, akárha komisz tapasztalások árán is. Az elvetemült túlélők jóleső biztonságérzéssel kezdenek hozzá a reggelijükhöz, tudva, hogy aki csak egyetlen napot él, az sem fizet rá, annak is megéri végigjárni a kalandot, amely egy ordítással kezdődik és egy mély, hörgő lélegzettel végződik. Mivel az élet véges, minden okom meglehetne a sietségre, de mert az élet véges, semmi okom sincs a sietségre. Tünékeny az ember.